

ΦΡΑΝΤΣ ΚΑΦΚΑ

Η ΔΙΚΗ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΠΟ ΤΑ ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ
ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Κ Ε Δ Ρ Ο Σ

Φραντς Κάφκα: *Η δίκη*
Τίτλος πρωτοτύπου:
Franz Kafka: *Der Prozess*

ISBN 978-960-04-5468-0

Μετάφραση από τα γερμανικά: Αγγελική Θεοδωρακοπούλου
Επιμέλεια-διόρθωση: Γιάννης Αντωνόπουλος
Ηλεκτρονική σελιδοποίηση-διόρθωση: Νικολέττα Δουλάμη

© Για την έκδοση στα ελληνικά, Εκδόσεις Κέδρος Α.Ε., 2024

Κέδρος Εκδοτική Α.Ε.
Γ. Γενναδίου 3
Αθήνα 106 78
τηλ. 210 38 09 712-14 • φαξ 210 33 02 655
www.kedros.gr • www.facebook.com/kedros.gr
e-mail: books@kedros.gr

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Άρχισα να διαβάζω τον Κάφκα στα δεκαεφτά μου κι ενώ προετοιμαζόμουν για τις εισαγωγικές εξετάσεις στο πανεπιστήμιο. Η επίδρασή του πάνω μου – για μέρες νόμιζα ότι θα ξυπνήσω μεταμορφωμένος σε κατσαρίδα –, η επιρροή του αργότερα στο πρώτο μου βιβλίο, η συνεχής γοητεία που ασκούσε στην ψυχή μου, η λιτή γραφή του, μια γραφή που με οδηγούσε να διαβάζω ό,τι έβρισκα σχετικά με την περίπτωση του – αφού είχα μελετήσει ξανά και ξανά τα ίδια του τα κείμενα –, όλα αυτά άσκησαν βαρυντική δύναμη στο πνεύμα μου. Κοντολογίς, θα ήθελα να τον είχα γνωρίσει.

Κάτι τέτοιο ωστόσο δεν μπορούσε να συμβεί αφού γεννήθηκα τριάντα τέσσερα χρόνια ύστερα από τον θάνατό του. Βρήκα όμως έναν τρόπο να του αποδίδω την τιμή που του οφείλω. Κι αυτό κάνω κάθε φορά που ταξιδεύω στην Τσεχία.

Θεωρώ την Πράγα την πιο όμορφη πόλη της Ευρώπης. Και όποτε πηγαίνω εκεί, δεν παραλείπω – δεν παρέλειψα ποτέ ως σήμερα – να επισκέπτομαι τον τάφο του Κάφκα. Βρίσκεται στο νέο εβραϊκό νεκροταφείο της πόλης, τέσσερις στάσεις του μετρό από το κέντρο. Στο μνήμα του φτάνεις ακολουθώντας τις

πινακίδες κι αφού πρώτα βάλεις στο κεφάλι την κιπά – αν είσαι άντρας. Είναι ένας οικογενειακός τάφος, περίπου εκατό μέτρα από την κεντρική πύλη. Σκύβω κι αφήνω πάνω στην κρύα πέτρα ένα αντίτυπο της *Δίκη*, σε ελληνική μετάφραση. Πρέπει να έχω αφήσει πέντε τέτοια βιβλία – κάθε φορά σε διαφορετική έκδοση.

Γιατί αφήνεις τη *Δίκη* κι όχι τον *Πύργο* ή τη *Μεταμόρφωση*, θα μπορούσε να με ρωτήσει κάποιος.

Επειδή η *Δίκη* ήταν το πρώτο του βιβλίο που διάβασα τότε στη χρυσή μου νιότη. Επειδή σχεδίαζα να σπουδάσω νομικά, όπως κι ο Κάφκα. Επειδή ένιωθα κιόλας πνιγερό το κλίμα των δικαστηρίων που με περίμεναν να ασκήσω το επάγγελμα του συνηγόρου – όμοια με εκείνο που αντιμετωπίζει ο Γιόζεφ Κ. στην υπόθεσή του. Επειδή, τέλος, ο συγγραφέας δομεί το μυθιστόρημά του μ' έναν τρόπο που είναι σαν να χτίζει με κάθε λέξη, με κάθε παράγραφο, με κάθε κεφάλαιο, το ασφυκτικό εκείνο δικαστικό σύστημα το οποίο ο ήρωάς του αδυνατεί να αντιμετωπίσει.

Από την άλλη, πάλι, η *Δίκη* είναι απολαυστική μες στον ζόφο της. Κρύβει ένα χιούμορ που κάνει τον αναγνώστη να χαμογελάει – έστω παρά τη θέλησή του. Ο ιστός της αράχνης που φιλοτεχνεί τόσο περίκομψα ο συγγραφέας τυλίγεται αδυσώπητα γύρω από τον νου εκείνου που γυρίζει τις σελίδες. Τον ποτίζει μ' ένα δηλητήριο εθιστικό, διόλου παραληρηματικό, το αντίθετο μάλιστα· η διαδικασία, έτσι όπως προχωράει η υπόθεση του ήρωα, είναι τόσο πραγματική όσο τα γκρίζα νερά του Μολδάβα.

Ο Κάφκα πέθανε στα 41 του χρόνια από φυματίωση, έχοντας γράψει τα αριστουργήματα εκείνα για τα οποία ήταν τόσο σίγουρος που στη διαθήκη του προστάζει ρητά – ή μήπως παιγνιωδώς; – τον αγαπημένο του φίλο Μαξ Μπροντ να τα κάψει.

Για καλή μας τύχη, ο Μπροντ δεν εισάκουσε την έκκληση του φίλου του, και μάλιστα εξηγεί αργότερα τον λόγο.

Ο Μαξ Μπροντ πέθανε πολλά χρόνια αργότερα στο Τελ Αβίβ, όπου και τάφηκε. Παρ' όλα αυτά, στο νέο εβραϊκό νεκροταφείο της Πράγας, απέναντι ακριβώς από τον τάφο του Κάφκα, στον πέτρινο φράχτη που περιβάλλει το κοιμητήριο, ο επισκέπτης αντικρίζει μια εντοιχισμένη πλάκα με το όνομα του Μαξ Μπροντ, ώστε, κατά κάποιον τρόπο, οι δυο φίλοι να βρίσκονται ακόμα μαζί.

Η επόμενη μετάφραση που θα πάρω μαζί μου στην Πράγα είναι αυτή εδώ που κρατάτε στα χέρια σας.

Άρης Σφακιανάκης
Φθινόπωρο του 2023

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η σύλληψη – Συνομιλία με την κυρία Γκρούμπαχ – Αργότερα με τη δεσποινίδα Μπίρστνερ

Κάποιος πρέπει να συκοφάντησε τον Γιόζεφ Κ., γιατί ένα πρωί τον συνέλαβαν χωρίς να έχει κάνει κάτι κακό. Η μαγειρίσσο της κυρίας Γκρούμπαχ, της σπιτονοικοκυράς του, που του έφερνε κάθε μέρα το πρόγευμά του στις οχτώ, δεν εμφανίστηκε εκείνο το πρωί. Αυτό δεν είχε ξανασυμβεί. Ο Κ. περίμενε λίγη ώρα ακόμα, ενώ κοίταζε από το μαξιλάρι του μια ηλικιωμένη κυρία που ζούσε στο απέναντι σπίτι, η οποία τον παρατηρούσε τώρα με μια περιέργεια ασυνήθιστη για την ίδια, κατόπιν όμως, παραξενεμένος και ταυτόχρονα πεινασμένος, χτύπησε το κουδούνι. Αμέσως ακούστηκε ένα χτύπημα στην πόρτα και μπήκε ένας άντρας που δεν είχε δει ξανά στην πανσιόν. Ήταν ξερακιανός αλλά γεροδεμένος και φορούσε ένα εφαρμοστό μαύρο πανωφόρι που έμοιαζε με ταξιδιωτική περιβολή κι είχε κάμποσες πιέτες, τσέπες, αγκράφες, κουμπιά και μια ζώνη· φαινόταν έτσι εξαιρετικά πρακτικό, αν και δύσκολα μάντευε κανείς σε τι ακριβώς χρησίμευαν όλα αυτά στη συγκεκριμένη περίπτωση. «Ποιος είστε εσείς;» ρώτησε ο Κ. κι ανακάθισε στο κρεβάτι. Όμως ο άντρας αγνόησε την ερώτηση, λες κι ήταν δεδομένη η παρουσία του εκεί, κι είπε απλώς: «Χτυπήσατε το κουδούνι;»

«Η Άννα πρέπει να φέρει το πρωινό μου», είπε ο Κ., κι ύστερα, σιωπηλός, έπιασε να κοιτάζει προσεκτικά τον άγνωστο, προσπαθώντας να εξακριβώσει ποιος ήταν πραγματικά. Εκείνος πάντως δεν έμεινε στη θέση του, στράφηκε προς την πόρτα, την άνοιξε μια σπιθαμή, κι απευθύνθηκε σε κάποιον που στεκόταν πίσω της: «Ζητάει να του φέρει η Άννα το πρωινό». Ακουσθηκε ένα κοφτό γέλιο από το διπλανό δωμάτιο, αλλά από τον ήχο αυτό δεν γινόταν εύκολα αντιληπτό αν υπήρχαν περισσότερα άτομα εκεί μέσα. Παρότι ο άγνωστος δεν θα μάθαινε από αυτό το γέλιο κάτι που δεν γνώριζε ήδη, γύρισε και είπε στον Κ. σαν να του έδινε αναφορά: «Αυτό είναι αδύνατον». «Άλλο πάλι και τούτο!» είπε ο Κ. και πήδηξε από το κρεβάτι. Φόρεσε γρήγορα το παντελόνι του. «Θα μάθω αμέσως ποιοι έχουν μαζευτεί στο διπλανό δωμάτιο και θα ζητήσω από την κυρία Γκρούμπαχ να μου εξηγήσει τι σημαίνει όλη αυτή η ενόχληση». Την ίδια στιγμή σκέφτηκε ότι δεν έπρεπε να το πει αυτό γιατί έτσι ήταν σαν να αναγνώριζε στον άγνωστο το δικαίωμα να επεμβαίνει στη ζωή του, αν και εκείνη την ώρα λίγη σημασία είχε κάτι τέτοιο. Ωστόσο, κάπως έτσι φάνηκε να το εκλαμβάνει ο άγνωστος, γιατί είπε: «Μήπως θα ήταν καλύτερα να μείνετε εδώ;» «Δεν σκοπεύω να μείνω εδώ, ούτε να ανεχθώ να απευθύνεστε σ' εμένα χωρίς πρώτα να πείτε ποιος είστε». «Εγώ το καλό σας ήθελα», είπε ο άγνωστος κι άνοιξε αυθόρμητα την πόρτα. Ο Κ. πέρασε στο διπλανό δωμάτιο πιο αργά απ' όσο θα ήθελε. Με μια πρώτη ματιά δεν φαινόταν να έχει αλλάξει κάτι εκεί από το προηγούμενο βράδυ. Ήταν το καθιστικό της κυρίας Γκρούμπαχ, φορτωμένο με έπιπλα, χαλιά, πορσελάνες και φωτογραφίες. Ίσως σήμερα να έμοιαζε σαν να είχε λίγο περισσότερο χώρο, όμως αυτό δεν ήταν κάτι που το διέκρινε κανείς αμέσως, καθώς μάλιστα τη διαφορά έκανε η παρουσία ενός καθισμένου άντρα πλάι στο ανοιχτό παράθυρο μ' ένα βιβλίο στα χέρια,

από το οποίο σήκωσε τώρα το βλέμμα. «Οφείλατε να μείνετε στο δωμάτιό σας! Δεν σας το είπε ο Φραντς;» «Ναι, μα τι ακριβώς θέλετε;» ρώτησε ο Κ., στρέφοντας το βλέμμα από την καινούργια του γνωριμία, στον άντρα με το όνομα Φραντς, που εξακολουθούσε να στέκεται στην πόρτα, και ύστερα πάλι στον πρώτο. Από το ανοιχτό παράθυρο είδε ξανά τη γηραιά κυρία, η οποία, με όλη την περιέργεια που διακρίνει άτομα της ηλικίας της, είχε πάρει θέση ακριβώς απέναντι για να μη χάσει το παραμικρό. «Ψάχνω την κυρία Γκρούμπαχ...» είπε ο Κ. κι έκανε μια κίνηση σαν να 'θελε να ξεφύγει από τους δύο άντρες, αν και στέκονταν σε κάποια απόσταση από τον ίδιο. «Όχι», είπε ο άντρας που βρισκόταν κοντά στο παράθυρο, άφησε το βιβλίο που κρατούσε σ' ένα τραπεζάκι και σηκώθηκε. «Δεν μπορείτε να φύγετε. Βλέπετε, είστε υπό κράτηση». «Έτσι φαίνεται», μουρμούρισε ο Κ. Έπειτα ρώτησε: «Και γιατί αυτό;» «Δεν έχουμε εξουσιοδότηση να σας απαντήσουμε. Πηγαίνετε στο δωμάτιό σας και περιμένετε εκεί. Έχει ήδη ξεκινήσει η διαδικασία, και τα υπόλοιπα θα τα πληροφορηθείτε εν καιρώ. Καταλάβετε ότι μιλώντας σας τόσο φιλικά παραβαίνω τις εντολές μου. Ελπίζω να μη μας ακούει κανείς άλλος πέρα από τον Φραντς, που κι εκείνος σας φέρεται εξίσου φιλικά ενάντια σε όλους τους κανόνες. Αν μάλιστα εξακολουθείτε να είστε τόσο τυχερός όσο με την επιλογή των φυλάκων σας, τότε δεν έχετε να φοβάστε κάτι στο μέλλον». Ο Κ. θέλησε να καθίσει, αλλά είδε ότι δεν υπήρχε άλλο κάθισμα στο δωμάτιο εκτός από την καρέκλα πλάι στο παράθυρο. «Θα καταλάβετε γρήγορα πόσο αλήθεια είναι αυτό», είπε ο Φραντς, καθώς τον πλησίαζε ταυτόχρονα με τον άλλο. Ο τελευταίος ήταν πολύ ψηλότερος από τον Κ. και τον χτυπούσε κάθε λίγο ελαφρά στον ώμο. Φάνηκαν να ξεετάζουν από κοντά το πάνω μέρος της πιτζάμας του και είπαν ότι στο εξής θα έπρεπε να φορά πιο πρόχειρη πιτζάμα κι ότι εκείνοι θα

φρόντιζαν να τη φυλάξουν μαζί με τα υπόλοιπα ρούχα του· θα του τα επέστρεφαν μόλις η υπόθεσή του είχε αίσιο τέλος. «Είναι καλύτερα να δώσετε σ' εμάς τα πράγματά σας παρά να τα πάρει η αποθήκη», εξήγησαν, «επειδή στην αποθήκη γίνονται ένα σωρό κλεψιές, αφήστε που ύστερα από κάποιο διάστημα πουλάνε τα πάντα, άσχετα με το αν η σχετική διαδικασία έχει ολοκληρωθεί ή όχι. Και κανείς δεν ξέρει πόσο μπορεί να διαρκέσει μια τέτοιου είδους δίκη, ιδίως τον τελευταίο καιρό! Βέβαια, η αποθήκη θα σας δώσει κάποια αποζημίωση στο τέλος, όμως θα είναι πολύ μικρότερη από την πραγματική αξία των ρούχων σας, επειδή κατά την πώληση δεν παίζει ρόλο το ύψος της προσφοράς αλλά το μέγεθος της δωροδοκίας, και, σύμφωνα με την πείρα μας, τα ποσά χρόνο με τον χρόνο μειώνονται καθώς περνάνε από χέρι σε χέρι». Ο Κ. δεν πρόσεχε ιδιαίτερα αυτά που του έλεγαν· δεν ενδιαφερόταν τόσο για το δικαίωμα διάθεσης των προσωπικών του αντικειμένων – αν είχε ακόμα τέτοιο δικαίωμα. Εκείνο που τον απασχολούσε ήταν πρωτίστως να ξεκαθαρίσει τη θέση του· όμως η παρουσία αυτών των ανθρώπων δεν τον άφηνε να σκεφτεί. Κάθε τόσο η κοιλιά του δεύτερου φύλακα – τι άλλο θα μπορούσαν να είναι παρά φύλακες – χτυπούσε πάνω του σχεδόν φιλικά, όταν όμως σήκωνε το βλέμμα έβλεπε ένα πρόσωπο που δεν ταίριαζε με το πάχος του σώματος, ένα στεγνό, κοκαλιάρικο πρόσωπο με μια γρυπή μύτη, που αντάλλασε ματιές όλο νόημα με τον άλλο φύλακα πάνω από το κεφάλι του Κ. Τι λογής άνθρωποι ήταν τούτοι εδώ; Τι κουβέντιαζαν συνήθως; Τι είδους Αρχή αντιπροσώπευαν; Στο κάτω κάτω, ο Κ. ζούσε σ' ένα κράτος δικαίου όπου επικρατούσε ειρήνη και τηρούνταν οι νόμοι. Ποιος τολμούσε να εισβάλλει έτσι στο ίδιο του το σπίτι; Εκείνος συνήθιζε να αντιμετωπίζει ήρεμα τις καταστάσεις, να μην πιστεύει σε καμία καταστροφή παρά μόνο όταν την έβλεπε μπροστά του, και να

μην ανησυχεί για το μέλλον ακόμη κι όταν όλα έδειχναν δυσοίωνα. Όμως τώρα τούτη η τακτική δεν του φαινόταν σωστή. Φυσικά θα μπορούσε να θεωρήσει την ιστορία αυτή μια άσχημη φάρσα, ένα κακόγουστο αστείο που για κάποιο ανεξήγητο λόγο αποφάσισαν να παίξουν σε βάρος του οι συνάδελφοί του στην τράπεζα, ίσως επειδή εκείνη τη μέρα γιόρταζε την τριακοστή επέτειο των γενεθλίων του. Ναι, κάτι τέτοιο δεν ήταν απίθανο, κι ίσως ακούσια να γελάσει κλείνοντας το μάτι στους φύλακες του για να γελάσουν κι εκείνοι· ίσως να μην ήταν παρά κάποιοι αχθοφόροι που τους είχαν αγκαζάρει από τον δρόμο για τούτη την κωμωδία – έτσι έμοιαζαν τουλάχιστον. Εντούτοις, από τη στιγμή που αντίκρισε τον φύλακα Φραντς, είχε αποφασίσει να μη χάσει το παραμικρό πλεονέκτημα που πιθανόν είχε απέναντι σ' αυτούς τους ανθρώπους. Ο Κ. αντιλαμβανόταν τον κίνδυνο να κατηγορηθεί αργότερα ότι δεν έπαιρνε από αστεία, θυμήθηκε μάλιστα – κι ας μη συνήθιζε να μαθαίνει από τις εμπειρίες του – κάποια περιστατικά, ασήμαντα κατ' ουσίαν, όπου, παρακούοντας τις συμβουλές των φίλων του, είχε φερθεί ηθελημένα αστόχαστα κι είχε πληρώσει το τίμημα. Αυτό όφειλε να το αποφύγει, τουλάχιστον σε τούτη την περίπτωση. Αν επρόκειτο για φάρσα, θα έπαιζε τον ρόλο του.

Για την ώρα ήταν ακόμα ελεύθερος. «Επιτρέψτε μου», είπε και πήγε γρήγορα στο δωμάτιό του περνώντας ανάμεσα από τους δύο φύλακες. «Φαίνεται να είναι λογικός άνθρωπος», άκουσε πίσω του. Στο δωμάτιό του άνοιξε βιαστικά τα συρτάρια του γραφείου του· όλα εκεί ήταν απολύτως τακτοποιημένα, αλλά μες στην ταραχή του δεν μπόρεσε να βρει αμέσως τα πιστοποιητικά που έψαχνε. Τελικά βρήκε την άδειά του για το ποδήλατο κι έκανε να την πάει στους φύλακες, την ίδια στιγμή ωστόσο του φάνηκε πολύ ασήμαντη και συνέχισε να ψάχνει ώσπου βρήκε το πιστοποιητικό γεννήσεώς του. Μόλις γύρισε

πάλι στο καθιστικό, άνοιξε η πόρτα απέναντι και εμφανίστηκε η κυρία Γκρούμπαχ, έτοιμη να μπει μέσα. Πρόλαβε να τη δει στιγμιαία, γιατί μόλις εκείνη αντελήφθη τον Κ. φάνηκε να ταραάζεται, ζήτησε συγγνώμη κι αποσύρθηκε γρήγορα κλείνοντας πίσω της προσεκτικά την πόρτα. «Περάστε λοιπόν», πρόλαβε μόνο να πει ο Κ. κι απόμεινε να στέκεται στη μέση του δωματίου με τα χαρτιά του στα χέρια, κοιτάζοντας κατά την πόρτα που παρέμεινε κλειστή. Τον συνέφερε η φωνή των φυλάκων, που τώρα κάθονταν στο μικρό τραπέζι πλάι στο ανοιχτό παράθυρο τρώγοντας, όπως συνειδητοποίησε ο Κ., το πρωινό του. «Μα γιατί δεν μπήκε;» ρώτησε ο Κ. «Απαγορεύεται», αποκρίθηκε ο ψηλός φύλακας. «Έχετε συλληφθεί, μην το ξεχνάτε». «Μα πώς είναι δυνατόν να έχω συλληφθεί; Και μάλιστα μ' αυτό τον τρόπο;» «Τώρα ρωτάτε πάλι τα ίδια», είπε ο φύλακας βουτώντας μια φέτα βουτυρωμένο ψωμί σε ένα βαζάκι με μέλι. «Δεν απαντάμε σε τέτοιες ερωτήσεις». «Κι όμως, θα πρέπει να απαντήσετε», είπε ο Κ. «Ίδού τα δικά μου έγγραφα, δείξτε μου τώρα τα δικά σας, και κυρίως το ένταλμα συλλήψεως». «Μα τον θεό!» είπε ο φύλακας. «Γιατί δεν μπορείτε απλώς να αποδεχτείτε την κατάστασή σας; Λες και θέλετε να μας ταλαιπωρείτε χωρίς λόγο, τη στιγμή μάλιστα που εμείς σας συμπαραστεκόμαστε πιο πολύ από οποιονδήποτε άλλον!» «Αλήθεια λέει, πιστέψτε το», είπε ο Φραντς. Κρατούσε ένα φλιτζάνι καφέ στο χέρι αλλά δεν το 'φερε ως τα χείλη, αντί γι' αυτό κοίταξε τον Κ. με ένα βλέμμα πιθανόν βαρυσήμαντο και την ίδια στιγμή εντελώς ακατάληπτο. Χωρίς να το θέλει, ο Κ. αντάλλαξε κάποιες αμήχανες ματιές με τον Φραντς, ύστερα όμως χτύπησε το χέρι του πάνω στα χαρτιά που κρατούσε και είπε: «Αυτά είναι τα επίσημα έγγραφά μου!» «Και λοιπόν;» φώναξε ο ψηλός φύλακας. «Τι μας ενδιαφέρουν εμάς; Πάψτε επιτέλους να κάνετε σαν παιδί. Τι θέλετε, αλήθεια; Πιστεύετε πράγματι ότι θα

ξεμπερδέψετε τόσο εύκολα με αυτή την υπόθεση, παρουσιάζοντας μας τα χαρτιά σας και θέλοντας να δείτε το ένταλμα σύλληψης; Εμείς δεν είμαστε παρά κατώτεροι υπάλληλοι και δεν έχουμε ιδέα από επίσημα έγγραφα. Η δουλειά μας είναι μόνο να σας φυλάμε δέκα ώρες τη μέρα. Γι' αυτό μας πληρώνουν, καμία άλλη αρμοδιότητα δεν έχουμε. Ακόμα κι έτσι ωστόσο γνωρίζουμε καλά ότι οι ανώτερες Αρχές που υπηρετούμε δεν προχωρούν σε μια τέτοια σύλληψη παρά μόνο αν έχουν σαφείς πληροφορίες για τους λόγους που οδηγούν στη σύλληψη αλλά και για τον χαρακτήρα του υπόπτου. Δεν υπάρχει λάθος εδώ. Η δική μας υπηρεσία, όσο τουλάχιστον τη γνωρίζω, και γνωρίζω μονάχα τις κατώτερες βαθμίδες της, δεν ψάχνει για ενόχους ανάμεσα στον πληθυσμό· αντίθετα, όπως τουλάχιστον το θέτει ο νόμος, έλκεται από την ενοχή και κατόπιν στέλνει εμάς τους φύλακες. Έτσι λέει ο νόμος. Πού βρίσκετε το λάθος εδώ;» «Εγώ δεν ξέρω κανέναν τέτοιο νόμο», είπε ο Κ. «Τόσο το χειρότερο για εσάς», είπε ο φύλακας. «Τολμώ να πω ότι τέτοιος νόμος υπάρχει μόνο μες στα κεφάλια σας», είπε ο Κ. σε μια προσπάθεια να επηρεάσει τις σκέψεις των φυλάκων, και να τις στρέψει, αν γινόταν, προς όφελός του. Ο φύλακας ωστόσο αποκρίθηκε περιφρονητικά: «Θα τον δοκιμάσετε στο πετσί σας». Ο Φραντς παρενέβη στην κουβέντα και είπε: «Βλέπεις, Βίλεμ, απ' τη μια παραδέχεται ότι δεν γνωρίζει τον νόμο κι απ' την άλλη δηλώνει αθώος». «Έχεις απόλυτο δίκιο», είπε ο άλλος φύλακας, «φαίνεται ότι δεν καταλαβαίνει τίποτα». Ο Κ. δεν μίλησε· γιατί να συγχυστώ άλλο με τούτα τα ανθρωπάρια, σκέφτηκε, που παραδέχονται οι ίδιοι το ποιόν τους; Άλλωστε μιλάνε για πράγματα που δεν καταλαβαίνουν. Όλη η σιγουριά τους οφείλεται στη βλακεία τους. Φτάνουν λίγες λέξεις με κάποιον της σειράς μου για να ξεκαθαρίσει η κατάσταση παρά να μιλάω ώρες με δαύτους. Περπάτησε πέρα δώθε στο δωμάτιο,

απέναντι είδε πάλι τη γριά, που αυτή τη φορά είχε σύρει μαζί της έναν ακόμη πιο ηλικιωμένο άντρα στο παράθυρο, σφιγγοντάς τον πάνω της. Ο Κ. ένιωσε ότι όφειλε να βάλει τέλος σ' αυτή την παράσταση. «Οδηγήστε με στον προϊστάμενό σας», είπε. «Μόνο όταν θελήσει εκείνος να σας δει, όχι νωρίτερα», είπε ο φύλακας που άκουγε στο όνομα Βίλεμ. «Και τώρα σας συμβουλευώ», πρόσθεσε, «να επιστρέψετε στο δωμάτιό σας, να παραμείνετε ήρεμος και να περιμένετε την εξέλιξη της υπόθεσής σας. Σας συμβουλευώ να μην παρασυρθείτε σε ανώφελες σκέψεις, αλλά να προσπαθήσετε να συγκεντρωθείτε γιατί θα απαιτηθούν από εσάς πολλά. Δεν μας φερθήκατε όπως άξιζε στην καλοσύνη που σας δείξαμε. Λησμονήσατε πως, ό,τι κι αν είμαστε εμείς, τουλάχιστον έχουμε την ελευθερία μας σε σχέση μ' εσάς, πράγμα διόλου ευκαταφρόνητο. Παρ' όλα αυτά, είμαστε ακόμα πρόθυμοι, αν έχετε κάποια χρήματα, να σας φέρουμε πρωινό από το καφενείο απέναντι».

Χωρίς να αποκριθεί σε αυτή την προσφορά, ο Κ. στάθηκε για μια στιγμή ακίνητος. Ίσως αν άνοιγε την πόρτα που έβγαζε στο επόμενο δωμάτιο ή εκείνη που οδηγούσε στον προθάλαμο, οι δυο άντρες να μην τολμούσαν να τον σταματήσουν. Ίσως ο καλύτερος τρόπος να ξεδιαλύνει την κατάσταση θα ήταν να εξωθήσει τα πράγματα στα άκρα. Απ' την άλλη πάλι, μπορεί να τον άρπαζαν πέφτοντας πάνω του, και σε αυτή την περίπτωση η τυχόν υπεροχή του θα χανόταν. Οπότε, θέλοντας να μη ριψοκινδυνεύσει, αποφάσισε να αφήσει τα πράγματα να πάρουν τον δρόμο τους. Πήγε λοιπόν στην κάμαρά του χωρίς να ανταλλάξει καμιά παραπάνω λέξη με τους φύλακες.

Ρίχτηκε στο κρεβάτι του και πήρε ένα ωραίο μίλο από το λαβομάνο, το οποίο είχε κρατήσει από το προηγούμενο βράδυ για το πρωινό του. Τώρα αυτό ήταν το μοναδικό πρόγευμα που είχε στη διάθεσή του, κι όμως, όπως βεβαίωσε τον εαυτό του με

την πρώτη δαγκωματιά, ήταν σίγουρα πολύ καλύτερο από το πρόγευμα που είχαν προσφερθεί να του φέρουν από το ρυπαρό νυχτερινό καφενείο οι φύλακες. Ένωσε καλά και γεμάτος αυτοπεποίθηση. Βέβαια, θα απουσίαζε από τη δουλειά του στην τράπεζα εκείνο το πρωί, όμως αυτό δεν θα του δημιουργούσε προβλήματα λόγω της ανώτερης θέσης του. Θα όφειλε άραγε να αναφέρει την πραγματική αιτία της απουσίας του; Μάλλον να. Αν δεν τον πίστευαν, όπως ήταν κατανοητό στη συγκεκριμένη περίπτωση, τότε θα επικαλούνταν τη μαρτυρία της κυρίας Γκρούμπαχ ή ακόμη εκείνων των δύο ηλικιωμένων απέναντι, που τώρα έπαιρναν πάλι θέση στο αντικρινό παράθυρο. Ο Κ. παραξενεύτηκε, τουλάχιστον με τη συλλογιστική των σκέψεων των φυλάκων του, που τον άφησαν να μείνει μόνος στο δωμάτιό του, εκεί όπου αν ήθελε είχε ένα σωρό μέσα για να αυτοκτονήσει. Απ' την άλλη πάλι, κι αυτή τη φορά αναρωτήθηκε από τη δική του σκοπιά, τι λόγο θα είχε για να κάνει κάτι τέτοιο; Μήπως εξαιτίας των δυο εκείνων που κάθονταν στο διπλανό δωμάτιο κι είχαν φάει το πρόγευμά του; Θα ήταν τόσο παράλογο να αυτοκτονήσει, που ακόμη κι αν αποφάσιζε να το κάνει, το παράλογο αυτής της πράξης θα τον εμπόδιζε να το κάνει. Και οι φύλακες όμως, όσο βλάκες κι αν ήταν, καταλάβαιναν πως δεν υπήρχε κίνδυνος να τον αφήσουν μόνο. Άλλωστε, μπορούσαν να τον παρατηρούν καθώς πήγε σ' ένα μικρό εντοιχισμένο ντουλάπι όπου φύλαγε ένα ακριβό σναπς, σερβιρίστηκε ένα ποτήρι για να συμπληρώσει το πρόγευμά του, κι έπειτα έβαλε ένα δεύτερο για να πάρει κουράγιο – το τελευταίο σε περίπτωση που αποδεικνυόταν αναγκαίο.

Εκείνη τη στιγμή μια φωνή από το διπλανό δωμάτιο τον τάραξε τόσο, που χτύπησε το ποτήρι στα δόντια του. «Ελάτε εδώ! Σας ζητά ο επόπτης». Έφταιγε αυτή η αγριοφωνάρα που τον τάραξε, εκείνο το απότομο, κοφτό στρατιωτικό γάβγισμα

που δεν περίμενε από τον φύλακα Φραντς. Η ίδια η προσταγή ήταν εξόχως καλοδεχούμενη. «Επιτέλους!» αναφώνησε, κλείδωσε το ντουλάπι και πήγε αμέσως στο διπλανό δωμάτιο. Οι δυο φύλακες που στέκονταν εκεί, τον άρπαξαν και τον γύρισαν πίσω στο δωμάτιό του. «Μα τι σας έπιασε;» φώναξαν. «Νομίζετε ότι μπορείτε να εμφανιστείτε μπροστά στον επόπτη με την πιτζάμα σας; Θα βάλει να σας μαστιγώσουν, κι εμάς μαζί». «Παρατήστε με ήσυχο, που να πάρει!» φώναξε ο Κ. που τον είχαν κιόλας σπρώξει μπροστά από την ντουλάπα του. «Με σηκώνετε με το ζόρι από το κρεβάτι και θέλετε να φοράω και κουστούμι;» «Μην κάνετε έτσι» είπαν οι φύλακες, που όταν ο Κ. έβαζε τις φωνές γίνονταν πολύ ήσυχοι, σχεδόν λυπημένοι, γεγονός που τον μπερδευε και σε κάποιο βαθμό τον επανέφερε στα λογικά του. «Γελιείς τυπικότητες!» γρύλισε, αλλά την ίδια στιγμή έπαιρνε κιόλας ένα σακάκι από την καρέκλα του και το κρατούσε μπροστά του σαν να επιζητούσε την έγκριση των δυο φυλάκων. Εκείνοι κούνησαν αρνητικά το κεφάλι. «Το σακάκι πρέπει να είναι μαύρο», είπαν. Τότε ο Κ. πέταξε οργισμένος το ρούχο στο πάτωμα λέγοντας – χωρίς να ξέρει ούτε ο ίδιος γιατί το είπε: «Μα δεν είναι ακόμη η επίσημη ακρόαση». Οι φύλακες χαμογέλασαν, αλλά επέμειναν: «Το σακάκι πρέπει να είναι μαύρο». «Αν έτσι τελειώσουμε μια ώρα αρχύτερα, δεν έχω θέμα», είπε ο Κ. Άνοιξε την ντουλάπα και άρχισε να ψάχνει ανάμεσα στα πολλά ρούχα του. Διάλεξε το καλύτερο μαύρο κουστούμι του, το οποίο λόγω της κομψής ραφής του είχε προκαλέσει αίσθηση μεταξύ των γνωστών του, ύστερα έβγαλε ένα άλλο πουκάμισο κι άρχισε να ντύνεται με πολλή φροντίδα. Ενδόμυχα πίστευε ότι είχε καταφέρει να επισπεύσει την υπόθεση κάνοντας τους φύλακες να ξεχάσουν να τον βάλουν να κάνει μπάνιο. Τους παρακολουθούσε μήπως και το θυμούνταν· όμως εκείνοι δεν το σκέφτηκαν, αν και ο Βίλεμ δεν

παρέλειψε να στείλει τον Φραντς στον επόπτη για να του πει ότι ο Κ. ντυνόταν.

Μόλις ο Κ. τέλειωσε με το ντύσιμο, διέσχισε, με τον Βίλεμ πίσω του, το άδειο διπλανό δωμάτιο ως το επόμενο, του οποίου οι διπλές πόρτες ήταν κιάλας ανοιχτές. Το συγκεκριμένο δωμάτιο, όπως γνώριζε ήδη ο Κ., είχε μόλις πρόσφατα νοικιαστεί από κάποια δεσποινίδα Μπίρστνερ, μια δακτυλογράφο που συνήθιζε να φεύγει για τη δουλειά πολύ νωρίς και γύριζε αργά, με την οποία ο Κ. δεν είχε ανταλλάξει παρά τυπικούς χαιρετισμούς. Τώρα είχαν τραβήξει το τραπεζάκι του κρεβατιού της στη μέση της κάμαρας σαν γραφείο ανάκρισης. Πίσω του καθόταν ο επόπτης. Είχε σταυρώσει τα πόδια κι είχε απλώσει το ένα χέρι του στη ράχη της καρέκλας.

Σε μια γωνιά τουωματίου στέκονταν τρεις νεαροί και κοίταζαν τις φωτογραφίες της δεσποινίδας Μπίρστνερ που ήταν καρφισωμένες σε έναν ψάθινο πίνακα στον τοίχο. Στο πόμολο του ανοιχτού παράθυρου κρεμόταν μια άσπρη μπλούζα. Τα δυο γερόντια είχαν επιστρέψει πάλι στο απέναντι παράθυρο, μόνο που τώρα είχε προστεθεί στη συντροφιά τους ένας άντρας που στεκόταν πίσω τους και δέσποζε φορώντας ένα πουκάμισο ανοιχτό στο στήθος, χαϊδεύοντας και στρίβοντας το κοκκινωπό μυτερό γενάκι του. «Ο Γιόζεφ Κ.» ρώτησε ο επόπτης, ίσως μόνο και μόνο για να τραβήξει το βλέμμα του Κ. πάνω του. Ο Κ. κατένευσε. «Να υποθέσω ότι σας ξάφνιασαν τα πρωινά γεγονότα;» ρώτησε ο επόπτης, ενώ την ίδια στιγμή τακτοποιούσε πάνω στο τραπέζι τα λιγοστά αντικείμενα που βρίσκονταν ήδη εκεί – ένα κερι, ένα σπιρτόκουτο, ένα βιβλίο κι ένα μαξιλαράκι για καρφίτσες –, λες κι ήταν πράγματα απαραίτητα για την ανάκριση. «Φυσικά», είπε ο Κ. μ' ένα αίσθημα ανακούφισης που είχε επιτέλους απέναντί του έναν λογικό άνθρωπο να μιλήσει για την υπόθεσή του. «Φυσικά και ξαφνιά-

στηκα, όμως όχι και πολύ». «Όχι και πολύ;» ρώτησε ο επόπτης τοποθετώντας το κερί στο κέντρο του τραπέζιου και τα υπόλοιπα αντικείμενα γύρω του. «Ίσως με παρανοήσατε», βιάστηκε να προσθέσει ο Κ. «Εννοώ» – εκείνη τη στιγμή σταμάτησε κι έψαξε να βρει μια καρέκλα. «Μπορώ να καθίσω;» ρώτησε. «Δεν συνηθίζεται», αποκρίθηκε ο επόπτης. «Εννοώ», συνέχισε ο Κ., «ότι και βέβαια ξαφνιαστήκα πολύ, όμως όταν είναι κανείς τριάντα χρονών κι έχει αγωνιστεί για τη ζωή του όπως εγώ, τότε έχει συνηθίσει στις εκπλήξεις και δεν τις παίρνει και πολύ στα σοβαρά. Ιδιαίτερα όχι αυτήν εδώ». «Γιατί ιδιαίτερα όχι αυτήν εδώ;» «Δεν λέω ότι βλέπω την κατάσταση ως αστείο, γιατί μου φαίνεται τραβηγμένο να μπει κανείς σε τέτοια φασαρία για ένα αστείο. Θα έπρεπε να πάρουν μέρος όλοι οι άνθρωποι της πανσιόν, κι όλοι εσείς επίσης. Αυτό ξεπερνάει τα όρια ενός αστείου. Οπότε δεν θα το θεωρούσα αστείο». «Πολύ σωστά», είπε ο επόπτης και άνοιξε το σπιρτόκουτο να δει πόσα σπέρτα περιείχε. «Από την άλλη πάλι», συνέχισε ο Κ. και στράφηκε σε όλους, ελπίζοντας να τραβήξει την προσοχή και εκείνων που έβλεπαν τις φωτογραφίες, «από την άλλη, η υπόθεση αυτή δεν μπορεί να είναι τόσο σοβαρή. Το συμπεραίνω από το γεγονός ότι έχω μεν κατηγορηθεί, αλλά δεν βρίσκω το παραμικρό αδίκημα για το οποίο να είμαι υπόλογος. Αλλά κι αυτό ακόμη δεν έχει μεγάλη σημασία. Το σημαντικό εδώ είναι από ποιον έχω κατηγορηθεί; Ποια Αρχή διεξάγει αυτή τη διαδικασία; Είστε κρατικοί υπάλληλοι; Κανείς σας δεν φοράει στολή, εκτός κι αν τα ρούχα σας» – κι εδώ απευθύνθηκε στον Φραντς – «μπορεί να θεωρηθούν στολή· μόνο που μοιάζουν περισσότερο με ενδυμασία ταξιδιωτική. Απαιτώ λοιπόν μια καθαρή εξήγηση των συγκεκριμένων θεμάτων, και είμαι βέβαιος ότι μόλις λυθεί αυτή η παρεξήγηση θα μπορέσουμε να χωρίσουμε όλοι φιλικά». Ο επόπτης πέταξε το σπιρτόκουτο στο τραπέζι. «Κάνετε μεγά-

λο λάθος», είπε. «Αυτοί εδώ οι κύριοι, όπως κι εγώ άλλωστε, δεν είμαστε παρά δευτερεύοντα πρόσωπα στην υπόθεσή σας, μάλιστα δεν ξέρουμε σχεδόν τίποτα σχετικά. Θα μπορούσαμε να φοράμε τις πιο επίσημες στολές, αλλά και πάλι το θέμα σας δεν θα βρισκόταν σε χειρότερη μοίρα. Δεν έχω ιδέα για τι πράγμα κατηγορείστε, για την ακρίβεια δεν γνωρίζω καν αν είστε κατηγορούμενος. Είστε υπό κράτηση, αυτό είναι σωστό, αλλά δεν ξέρω περισσότερα. Αν οι φύλακες σας είπαν κάτι άλλο, φταίει η ανόητη φλυαρία τους. Ωστόσο, ακόμη κι αν δεν μπορώ να απαντήσω στις ερωτήσεις σας, μπορώ πάντως να σας συμβουλευσω να μην ασχολείστε τόσο μαζί μας, αλλά για το τι θα συμβεί στην περίπτωση σας – μ' άλλα λόγια να επικεντρωθείτε στον εαυτό σας. Και μην κάνετε τόση φασαρία γύρω από την αθωότητά σας επειδή αυτό χαλάει την κατά τα άλλα καλή εντύπωση που δίνετε. Θα πρέπει επίσης να είστε πιο συγκρατημένος στα λόγια σας. Δεν βοηθάει να λέτε πολλά, εξάλλου όσα έχετε πει μέχρι τώρα συνάγονται εύκολα από τη συμπεριφορά σας· και κάτι τέτοιο δεν είναι ευνοϊκό για την υπόθεσή σας».

Ο Κ. κοίταξε επίμονα τον επόπτη. Του έδινε μαθήματα σαν να ήταν σχολιαρόπαιδο κάποιος που ήταν ίσως μικρότερός του στα χρόνια; Τον επέπληττε για την ειλικρίνειά του; Και σάμπως του είπε κάτι για την αιτία της σύλληψής του ή ποιος την είχε διατάξει;

Ταραγμένος, έπιασε να βηματίζει πέρα δώθε. Κανείς δεν επιχειρήσε να τον σταματήσει. Τράβηξε πάνω τα μανικέτια του, ψαχούλεψε το στήθος του, έστρωσε τα μαλλιά του και καθώς περνούσε πλάι από τους τρεις νεαρούς είπε: «Δεν είναι δυνατόν να μου συμβαίνει αυτό». Εκείνοι τον κοίταξαν με συμπάθεια χωρίς ωστόσο να χάσουν τη σοβαρότητά τους. Τελικά στάθηκε πάλι μπροστά από το τραπέζι του επόπτη. «Ο εισαγ-

γελέας Χάστερερ είναι καλός μου φίλος», είπε ο Κ. «Μπορώ να του τηλεφωνήσω;» «Ασφαλώς», είπε ο επόπτης, «αν και δεν βλέπω τι νόημα θα είχε κάτι τέτοιο, εκτός κι αν θέλετε να του μιλήσετε για κάτι προσωπικό». «Δεν βλέπετε τι νόημα θα είχε;» φώναξε ο Κ., περισσότερο με απελπισία παρά με οργή. «Μα, ποιοι είστε τέλος πάντων; Ζητάτε νόημα κι ωστόσο φέρεστε όσο πιο παράλογα γίνεται. Είναι εξωφρενικό! Πρώτα με συλλαμβάνουν ετούτοι οι κύριοι, και τώρα κάθονται ή περιφέρονται γύρω μου, ενώ εσείς μου συμπεριφέρεστε σαν να ήμουν παιδάκι. Και δεν βλέπετε το νόημα να τηλεφωνήσω σ' έναν εισαγγελέα τη στιγμή που προφανώς έχω συλληφθεί; Εντάξει λοιπόν, δεν θα του τηλεφωνήσω». «Μα, όχι, όχι», είπε ο επόπτης, δείχνοντας προς τον διάδρομο όπου βρισκόταν η τηλεφωνική συσκευή, «παρακαλώ, τηλεφωνήστε». «Όχι, δεν θέλω πια», είπε ο Κ. και πήγε στο παράθυρο. Είδε τους τρεις θεατές απέναντι να παρακολουθούν ακόμα από τη σκοπιά τους, και μονάχα η εμφάνιση του Κ. έδειχνε να ταραξίζει την ηρεμία τους. Τα δυο γερόντια έκαναν να σηκωθούν, όμως ο άντρας που στεκόταν πίσω τους φάνηκε να τους καθησυχάζει. «Έχουμε και θεατές!» φώναξε δυνατά ο Κ. στον επόπτη, δείχνοντας απέναντι. «Χαθείτε αποκεί!» τους φώναξε. Οι τρεις έκαναν λίγο πίσω· μάλιστα το ηλικιωμένο ζευγάρι κρύφτηκε πίσω από τον άντρα που τους κάλυψε με το φαρδύ του στήθος, κι απ' ό,τι φάνηκε από τις κινήσεις των χειλιών του, είπε κάτι που δεν ακούστηκε λόγω της απόστασης. Ωστόσο δεν απομακρύνθηκαν εντελώς, παρά φάνηκαν να περιμένουν την κατάλληλη στιγμή για να πλησιάσουν πάλι στο παράθυρο απαρατήρητοι. «Φορτικοί, αδιάκριτοι άνθρωποι!» είπε ο Κ. και γύρισε την πλάτη του στο παράθυρο. Από μια λοξή ματιά που έριξε στον επόπτη, του φάνηκε ότι κι εκείνος συμφωνούσε μαζί του. Ωστόσο, ήταν εξίσου πιθανό να μην είχε δώσει σημασία καθώς τώρα είχε απλώ-

σει το χέρι του στο τραπέζι κι έμοιαζε να μελετάει το μήκος των δακτύλων του. Οι δυο φύλακες είχαν καθίσει σ' ένα μπαούλο σκεπασμένο με κεντημένο ύφασμα κι έτριβαν τα γόνατά τους. Οι τρεις νεαροί είχαν βάλει τα χέρια τους στους γοφούς και κοιτούσαν αμήχανα τριγύρω. Ήταν ήσυχα, όπως σε κάποιο έρημο γραφείο. «Λοιπόν, κύριοι», είπε ο Κ. σαν να αναλάμβανε το βάρος να βρει ο ίδιος μια λύση, «απ' ό,τι αντιλαμβάνομαι, η υπόθεσή μου φαίνεται να έχει κλείσει. Νομίζω ότι είναι καλύτερα να πάψουμε να σκεφτόμαστε κατά πόσο φερθήκαμε όλοι δίκαια ή άδικα και αφού δώσουμε τα χέρια να χωρίσουμε φιλικά. Αν το πιστεύετε κι εσείς, τότε...» πλησίασε το γραφείο του επόπτη και του έτεινε το χέρι. Ο επόπτης σήκωσε το βλέμμα, δάγκωσε τα χείλη του και κοίταξε το απλωμένο χέρι του Κ. Ο Κ. πίστευε ότι θα του έσφιγγε ακόμη και το χέρι ο επόπτης. Όμως εκείνος σηκώθηκε, πήρε ένα σκληρό, στρογγυλό καπέλο από το κρεβάτι της δεσποινίδας Μπίρσντερ και το ακούμπησε προσεκτικά με τα δυο χέρια στο κεφάλι του, σαν κάποιος που δοκιμάζει καινούργιο καπέλο. «Πόσο απλά σας φαίνονται όλα», είπε στον Κ. «Νομίζατε πως θα κλείναμε το θέμα φιλικά; Όχι, όχι, αυτό δεν γίνεται. Βέβαια, δεν λέω ότι πρέπει να απελπίζεστε. Γιατί άλλωστε; Είστε απλώς υπό κράτηση, αυτό είναι όλο. Καθήκον μου ήταν να σας ενημερώσω σχετικά. Το έκανα και ταυτόχρονα διαπίστωσα πώς αντιδράσατε. Αρκετά για σήμερα, μπορούμε λοιπόν να αποχαιρετιστούμε – αν και μόνο για την ώρα. Υποθέτω ότι θα θέλατε να πάτε στην τράπεζα τώρα». «Στην τράπεζα;» ρώτησε ο Κ. «Μα νόμιζα ότι ήμουν υπό κράτηση». Ο Κ. μίλησε με αρκετή περιφρόνηση, επειδή ένιωθε, ιδίως από τη στιγμή που σηκώθηκε ο επόπτης, και παρ' όλο που η χειραψία του είχε απορριφθεί, ολόενα και πιο ελεύθερος από αυτούς τους ανθρώπους. Ήπαιζε μαζί τους. Αν έκαναν να φύγουν θα τους ακολουθούσε ως